

Ἡ «Κτιστὴ Οὐσία» καὶ ἡ «Θεία Οὐσία» στὴ Μυστικὴ Θεολογία τοῦ Ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*

† Ἀρχιεπισκόπου Βασιλείου Κριβοσεΐν

Θά 'ταν περιττὸ νὰ ἐμμείνουμε στὴ σπουδαιότητα τῆς ἐννοίας τοῦ ὄρου «οὐσία», στὴ μεγάλη θέση, ποὺ αὐτὴ κατέχει στὴ θεολογικὴ σκέψη τῶν Ἁγίων Πατέρων, καὶ στὴν ποικιλία τῶν ἐννοιῶν καὶ ἐφαρμογῶν, ποὺ ὁ ὄρος ἔχει σ' αὐτή.

Ἀρκεῖ νὰ ρίξει κανεὶς μιὰ ματιὰ στὸ λεξικὸ «*Patristic Greek Lexicon*» τοῦ καθηγητοῦ G.W.H. Lampe, γιὰ νὰ διαπιστώσει ὅτι ὁ ὄρος αὐτὸς μαζί μὲ τὰ παράγωγά του καταλαμβάνει στὸ λεξικὸ δεκαεξὶ στήλες ἐλληνικῶν πατερικῶν παραπομπῶν, ἀπὸ τίς ὁποῖες οἱ ἔνδεκα εἶναι ἀφιερωμένες στὴν ἴδια τὴ λέξη «οὐσία» μὲ τίς ἐννοιολογικὲς ὑποδιαιρέσεις της, θεολογικὲς, χριστολογικὲς, τριαδολογικὲς, γενικὲς, μυστικὲς κι ἀκόμη καὶ ὑλικὲς. Κι αὐτὸ γιὰ μιὰ περίοδο, ποὺ καλύπτει μονάχα τοὺς πρώτους ὀκτὼ αἰῶνες τῆς ἐλληνικῆς πατερικῆς γραμματείας.¹

Πράγματι δέ, εἴτε πάρει κανεὶς τὰ ἔργα τῶν Ἀπολογητῶν (τοῦ Ἀθηναγόρα, γιὰ παράδειγμα), ἢ τοῦ Ἁγίου Εἰρηναίου, τὴ μυστικὴ θεολογία τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως ἢ τοῦ Ὠριγένης, τὴν ὑπεράσπιση τοῦ «ὁμοουσίου» ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο ἢ τὴν πολεμικὴ τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων ἐνάντια στοὺς Εὐνομιανούς, τὴ μυστικὴ θεολογία τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, τίς μονοφυσικὲς καὶ μονοθελητικὲς χριστολογικὲς ἐριδες, τὴν πνευματικότητα τοῦ Εὐαγρίου καὶ τοῦ Ἁγίου Μακαρίου, εἴτε τὸν Ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ, τὴν κρίση τῆς εἰκονομαχίας καὶ τὴν ὀρθόδοξη ἀπάντηση σ' αὐτή, τὸν Ἅγιο Φῶτιο καὶ τὸ «Φιλιόκβε», χωρὶς νὰ γίνεται καθόλου λόγος γιὰ τὸν Ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ, ποὺ ἀνήκει σὲ μιὰ περίοδο μεταγενέστερη τοῦ Ἁγίου Συμεῶν, βρίσκει σ' ὅλον αὐτὸ τὸ χῶρο παντοῦ τὸ πρόβλημα τῆς θείας «οὐσίας» καὶ τῶν ἐκφάνσεών της καὶ τὴν παραδοξότητα

τοῦ ὑπερβατικοῦ Θεοῦ καί, μαζί μ' αὐτό, τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου, νὰ κατέχουν μιὰ σημαντικὴ θέση στὴν ἐμπειρία τῶν Πατέρων καὶ στοὺς στοχασμοὺς τους πάνω στὸ χριστιανικὸ μυστήριο.

Τίποτα τὸ πιὸ φυσικὸ στὸ νὰ βρῖσκει κανεὶς τέτοιο πρᾶγμα στὸν Ἅγιο Συμεὼν τὸ Νέο Θεολόγο, μολονότι διατυπωμένο μὲ τὴν ἰδιάζουσα σ' αὐτὸν πρωτοτυπία.²

Ἀκολουθώντας τὴ γραμμὴ, ποὺ εἶχαν χαράξει οἱ Ἅγιοι Πατέρες, ἰδιαίτερα ὁ Ἅγιος Βασίλειος³ καὶ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὁ Ἅγιος Συμεὼν χρησιμοποιεῖ τὴν ἴδια λέξη -τὴ λέξη «οὐσία»- γιὰ νὰ δηλώσει τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κτιστῶν πραγμάτων. Κι εἶναι πάντα σ' ἀντιπαράθεση πρὸς τὸ Δημιουργὸ Θεό, ποὺ μιλάει γιὰ τὶς κτιστὲς οὐσίες.

Ἔτσι χρησιμοποιεῖ αὐτὴ τὴ λέξη στὸν πληθυντικὸ («αἱ οὐσίαι»), γιὰ νὰ μιλήσει γιὰ τοὺς ἀγγέλους, ὅταν λέει πὼς ὁ Θεὸς εἶναι «*ὑπὲρ οὐσίας νοερᾶς· ἔργον σὸν γὰρ κάκεῖναι*».⁴

Πρόκειται ἄλλωστε γιὰ ὀρολογία πατερικὴ, ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὴ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, ὅταν μιᾶνε γιὰ τοὺς ἀγγέλους. Ὁ ἅγιος Συμεὼν μιλάει ἐπίσης γιὰ τὴν οὐσία τῶν ὀρατῶν κτισμάτων, γιὰ νὰ ἐπιμείνει, ὅπως ἔπραττε ὁ Ἅγιος Βασίλειος,⁵ στὸ ἀδύνατο τῆς γνώσεώς της γιὰ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ:

«Καὶ εἰ δυνηθῆς οὐρανοῦ ὕψος γινῶναι», γράφει ὁ Συμεὼν στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸ Νικομηδεῖας Στέφανο, *«ἢ τὴν οὐσίαν ὑποδείξει ὅποια τοῦ ἡλίου τε, σελήνης καὶ ἀστέρων...»*.⁶

Πιὸ συχνὰ ὅμως εἶναι στὸ δημιούργημα, ὡς τέτοιο, στὸν κτιστὸ ἄνθρωπο καὶ τὴν ψυχὴ του, ποὺ ἐφαρμόζεται ὁ ὅρος «οὐσία», συνοδευόμενος ἀπὸ ἐπίθετα ὅπως τὰ «κτιστῆ», «γεώδης», «ἀνθρωπίνη» κτλ.

«*ὦ, τί τὸ πρᾶγμα, τὸ κρυπτὸν πάση κτιστῆ οὐσίᾳ, καὶ τί τὸ φῶς τὸ νοητόν, ὃ τινι οὐχ ὀράται*»,⁷ ἀναφωνεῖ ὁ Ἅγιος Συμεὼν, ἀντιτάσσοντας κάθε τι τὸ δημιουργημένο στὸ νοητὸ φῶς, ἢ κατ' ἀντιπαράθεση στὸ Θεῖο Πῦρ:

«Ὅτι καθαίρεις, ῥυπαρὰς ψυχὰς καὶ νοῦν φωτίζεις καὶ περιδράσση γεώδους καὶ ὑλικῆς οὐσίας»⁸

Ἡ κτιστὴ οὐσία εἶναι ἀνίκανη νὰ γνωρίσει τὰ μυστήρια, γιατί *«φύσει (γὰρ) ἄφθεγκτά εἰσιν, ἀνεκκλάλητα πάντα, ἀνθρώποις τε ἀπόρρητα, ἄγνωστα καὶ ἀγγέλοις καὶ κτιστῇ πάσῃ ἄλλῃ τινὶ οὐσίᾳ ὅλως ἀκατανόητα»⁹*

Ἐδῶ ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου «κτιστὴ οὐσία» ἀγκαλιάζει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἀγγέλους. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα καί, παρὰ τὴ χορτώδη κτιστὴ τῆς φύση, ποὺ εἶναι ὅμοια μὲ ξηρὸ ξύλο, ἡ οὐσία αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἀναφλεγεῖ ἀπὸ τὸ Θεῖον Πῦρ:

«Θαῦμα ξένον γε ἡ σὰρξ μου, τῆς ψυχῆς λέγω οὐσίαν, καὶ δὴ καὶ τοῦ σώματός μου, δόξης θείας μετασχόντα, αἵγλην ἀπαστράπτει θείαν»¹⁰ «Πῦρ προσλαβὸν γὰρ φρυγανώδους οὐσίας πῶς οὐ φλέξειε, πῶς ἂν οὐ καταναλώσῃ, πῶς οὐκ ἐμποιήσειεν ἀφύκτους πόνους;»¹¹

Ἡ

«ἡ φλόξ, ἡ μέχρις οὐρανοῦ φθάνουσα καὶ ἐντός μου ἐκκαίωμένη μὲν σφοδρῶς, οὐ κατακαίουσα δὲ τὴν ἐν τοῖς σπλάγχνοις οὐσάν μου οὐσίαν τὴν χορτώδη, ἀλλ' ὅλην, ὧ τοῦ θαύματος, εἰς φλόγα μετεποίει»¹²

Ὡστόσο, ἡ ὄντολογικὴ ἄβυσσος ἀνάμεσα στὸ Θεὸ καὶ κάθε «γεῶδη οὐσία» δὲν καταργεῖται:

«Ἐστὶ Θεὸς γὰρ ἄκτιστος, ἡμεῖς κτιστοὶ δὲ πάντες... Ἐκεῖνος πνεῦμα πέφυκεν ὑπὲρ ἅπαν δὲ πνεῦμα ὡς ποιητὴς πνευμάτων τε καὶ δεσπότης ὑπάρχων, ἡμεῖς σάρκες χοῖκαι καὶ γεώδης οὐσία»¹³ Καί: «Πῶς ὅλως ἔσται σύγκρισις σκιᾶς καὶ ἀληθείας, ἢ πνεύματος λειτουργικοῦ καὶ δουλικοῦ, εἶπέ μοι, πρὸς πνεῦμα τὸ δεσποτικὸν καὶ παντουργὸν καὶ θεῖον, τὸ στεροῦν καὶ δυναμοῦν πᾶσαν κτιστὴν οὐσίαν;»¹⁴

Ὡστε μπορεῖ κανεὶς, συνοψίζοντας, νὰ πεῖ πῶς γιὰ τὸν Ἅγιο Συμεὼν ὁ ὅρος «οὐσία», χρησιμοποιούμενος ἀναφορικὰ μὲ τὸν κτιστὸ κόσμον (ἀγγέλους κι ἀνθρώπους, ψυχὴ-σῶμα) διακρίνεται ριζικὰ ἀπὸ τὴ Θεία οὐσία, γιὰ τὴν ὁποία καὶ θὰ μιλήσουμε ἀμέσως μετὰ, μὲ τὸ κτιστὸ τοῦ χαρακτήρα τῆς σ' ἀντίθεση πρὸς τὸ Θεὸ Δημιουργό, ὅπως καὶ μὲ τὸ γεῶδες τῆς φύσεώς τῆς, τὴν ἀνικανότητά τῆς νὰ συλλάβει μὲ τὴ νόηση ὄχι μονάχα τὸ Θεό, ἀλλὰ καὶ τὶς οὐσίες τῶν ἄλλων κτισμάτων, ἱκανὴ ὥστόσο ταυτόχρονα νὰ

δέχεται τὸ Θεῖον Πῦρ καὶ νὰ καταφλέγεται ἀπ' αὐτὸ χωρὶς καὶ νὰ ἀφανίζεται ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος.

Μπορεῖ ἀκόμα νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι ἡ ἔννοια αὐτῆ τῆς «οὐσίας» παίρνει γιὰ τὸ Συμεὼν σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἓνα νόημα συγκεκριμένο, ταυτόσημο περίπου μὲ τὰ πράγματα, ποὺ ὑποδηλώνει, σ' ὅ,τι αὐτὰ ἔχουν τὸ πιὸ βαθύ.

Μπορεῖ ἀκόμα νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι ὁ Συμεὼν οὐδέποτε βλέπει τὴν «κτιστὴ οὐσία» ἀπὸ μιὰ σκοπιὰ θεωρητικὴ, ἀλλὰ πάντα σὲ σχέση μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὴ δική του πνευματικὴ ζωή.

Ὅμως αὐτό, γιὰ τὸ ὅποιο θὰ θέλαμε νὰ μιλήσουμε στὴν παροῦσα μας μελέτη γιὰ τὸν Ἅγιο Συμεὼν, εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα ἡ ἄκτιστη οὐσία τοῦ Θεοῦ.

Χωρὶς νὰ προσπαθεῖ νὰ δώσει ἓνα θεολογικὸ ἢ φιλοσοφικὸ ὄρισμὸ τοῦ ὄρου, πρᾶγμα, ποὺ κατὰ τὸν ἴδιο θὰ ἔταν ἄλλωστε ἀδύνατο, ὁ Συμεὼν ἐπιμένει στὸ ὅτι ἡ διερεύνηση τῆς ἄκτιστης οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ θράσος, πρὸ πάντων γιὰ ἀνθρώπους, ποὺ στεροῦνται τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.

«Θαυμάζειν μοι ἐπεισιν ἐπὶ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, οἳ, πρὸ τοῦ γεννηθῆναι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τέκνα χρηματίσαι αὐτοῦ, θεολογεῖν καὶ περὶ Θεοῦ λέγειν οὐ φρίττουσι. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ὅταν περὶ θείων καὶ ἀνεφίκτων πραγμάτων ἀκούω τούτων τινὰς φιλοσοφοῦντας καὶ ἀνάγνως θεολογοῦντας καὶ τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐξηγουμένους ἄνευ τοῦ συνετιζόντος Πνεύματος, φρίττει μου τὸ πνεῦμα καὶ οἶονεὶ ἔξω ἐμαυτοῦ γίνομαι, ἀναλογιζόμενος καὶ σκοπῶν τὸ πᾶσιν ἀκατάληπτον τῆς θεότητος καὶ ὅπως, τὰ ἐν ποσὶν ἀγνοοῦντες καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς,¹⁵ περὶ τῶν ἀνεφίκτων ἡμῖν ἀφοβία Θεοῦ καὶ τόλμη φιλοσοφεῖν προθυμούμεθα, καὶ ταῦτα κενοὶ Πνεύματος ὄντες τοῦ ταῦτα φωτίζοντος ἢ καὶ ἀναπτύσσοντος καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ περὶ Θεοῦ λέγειν τι ἁμαρτάνοντες. Εἰ γὰρ τὸ γνῶναι μόνον ἕκαστον χαλεπὸν καὶ κομιδῇ ὀλίγοις φιλοσοφούμενον... καὶ προσέτι πάντῃ ἄλογον καὶ ἀσύνητον καὶ φύσιν Θεοῦ καὶ οὐσίαν ἐξερευνᾶν»¹⁶

Καὶ συνεχίζει:

«Ἄλλὰ τί τὰ ἐαυτῶν ἀφέντες, ᾧ οὔτοι, καλῶς διατίθεσθαι, τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἐξερευνᾶτε; Μεταβῆναι δὲ πρῶτον ἡμᾶς ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν

ζωήν, εἶθ' οὕτω δέξασθαι σπέρμα ἐν ἑαυτοῖς ἄνωθεν τοῦ ζῶντος Θεοῦ καὶ γεννηθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, ὡς χρηματίσαι τέκνα αὐτοῦ, καὶ ἐλκύσαι Πνεῦμα ἐν τοῖς ἐγκάτοις καὶ οὕτως ἐλλαμπομένους τοῦ περι Θεοῦ φθέγγεσθαι, καθόσον οἶόν τε καὶ ἀπὸ Θεοῦ ἐλλαμπόμεθα».¹⁷

Τὰ ἀποσπάσματα αὐτὰ εἶναι πολὺ σημαντικά, γιὰ νὰ κατανοήσουμε αὐτό, πὸν μπορούμε νὰ ὀνομάσουμε γνωσιολογία τοῦ Ἁγίου Συμεών. Ὅπως βλέπουμε, ἡ γνώση τῶν γήινων πραγμάτων, καὶ ἀκόμα καὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας, εἶναι ἤδη ὀλότελα σχετική, ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν γνώση τῆς Θείας οὐσίας εἶναι ἄτοπο καὶ νὰ ἐπιθυμοῦμε ἀκόμη νὰ τὴν ἐξετάσουμε. Τὸ σπουδαιότερο δὲ εἶναι ὅτι πᾶσα «*Θεολογία*», δηλαδὴ ἡ γνώση «*τῶν περι Θεοῦ καὶ τῶν κατ' αὐτὸν*» - ὅρος παραδοσιακός, γιὰ νὰ ὑποδηλώσει τὶς ιδιότητες καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ¹⁸ - προϋποθέτει ἐξαγιασμὸ καὶ φωτισμὸ, καὶ εἶναι ἀνάλογη μ' αὐτὰ τὰ δυὸ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ δυνατοῦ γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Ὁλη αὐτὴ ἡ ἐπιχειρηματολογία θυμίζει πολὺ τὸν Ἅγιο Βασίλειο, μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι ἡ δυνατότης μιᾶς γνώσεως μυστικῆς ἀναπτύσσεται περισσότερο ἀπὸ τὸν Ἅγιο Συμεών, παρὰ ἀπὸ τὸν Ἅγιο Βασίλειο.

Αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τῆς χάριτος γιὰ κοινωνία μὲ τὸ Θεὸ ἐκφράζεται κατὰ τρόπο ἀρνητικὸ στὸν ἀκόλουθο ὕμνο:

«Πῶς καὶ ὑπενέγκοιτο πυρὸς ἀστέκτου φύσιν ἀκάνθας γέμουσα παθῶν ψυχὴ καὶ ἀμαρτίας, οὐσίας πῶς χωρήσειεν ἀχώρητον εἰς ἅπαν, πῶς σκότος οὐσα συγκραθῆ φωτὶ τῷ ἀπροσίτῳ καὶ μὴ ἀφανισθῆσεται αὐτοῦ τῆ παρουσία».¹⁹

Ὅπως βλέπουμε, ἡ Θεία οὐσία παραμένει «ἀπόλυτα» ἀχώρητος, ἀκόμη καὶ στὴν παρουσία τοῦ φωτός. Ὁ Ἅγιος Συμεών τὴν ὀνομάζει «*κεκρυμμένην οὐσίαν*»:

«ἽΩ φύσις ἀμόλυντε, οὐσία κεκρυμμένη, φιλανθρωπία ἄγνωστε τοῖς πλείοσιν ἀνθρώποις, ἔλεος οὐχ ὀρώμενον τοῖς ἀφρόνως βιοῦσιν, οὐσίαν ἀναλλοίωτε, ἄτμητε, τρισαγία...».²⁰

Ὁ Συμεών ὥστόσο τὴν παραβάλλει μὲ Θεῖον ἄῦλον πῦρ:

«Ἀκούσατε, οἱ εἰς Θεὸν ὡς ἐγὼ ἀμαρτόντες, σπουδάσατε καὶ δράμετε ἐν τοῖς ἔργοις εὐτόνως καταλαβεῖν καὶ δράξασθαι πυρὸς αὐλοῦ ὕλην - ὕλην δ' εἰπὼν τὴν θεῖαν σοι ἐδήλωσα οὐσίαν- καὶ ἐξανάσαι

*τῆς ψυχῆς τὴν νοερὰν λαμπάδα, ἵνα γένησθε ἥλιοι
λάμποντες ἐν τῷ κόσμῳ».²¹*

Σὲ μιὰ περίπτωση δὲ τὴ συνταυτίζει ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ἀγάπη:
«Ἀγάπη γάρ», λέει, *«οὐκ ὄνομα, ἀλλὰ οὐσία θεία».²²*

Ὡστόσο ὁ ὅρος «οὐσία» δὲν ἱκανοποιεῖ τὸν Ἅγιο Συμεών,
ὅταν θέλει νὰ μιλήσει γιὰ τὸ Θεό.

Ἔτσι, ἀκολουθῶντας τὴν ἀποφατικὴ γραμμὴ τῶν Ἁγίων
Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, Μαξίμου
τοῦ Ὁμολογητοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ,²³ λέει σὲ μιὰ
σειρὰ κείμενα ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε οὐσία καὶ προτιμᾷ
νὰ τὸν ἀποκαλεῖ «*υπερούσιον*». Ἀναρωτιέται, ἂν μπορεῖ κανεὶς
νὰ ὀνομάζει τὸν Θεὸ οὐσία:

*«Εἰ γὰρ ὑπάρχεις ἀληθῶς ἀνερμήνευτος ὄλωσ,
ἀόρατος, ἀπρόσιτος, ἀκατανόητός τε, ἀναφής,
ἀψηλάφητος, ἄληπτος ὄλωσ, σῶτερ, πῶς σὲ προσονο-
μάσωμεν, πῶς δέ σε καὶ οὐσίαν ποταπὴν τε καὶ ὁποῖαν
τολμήσωμεν εἰπεῖν σε; Ὦντως οὐδὲν τῶν πάντων γὰρ
ὑπάρχεις, ὦ Θεέ μου».²⁴*

Ἐπιμένει δὲ ὅτι ὁ Θεὸς ὑπερβαίνει κάθε οὐσία:

*«Ἡ θεία δὲ καὶ ἄκτιστος καὶ ὑπερούσιος φύσις, ὡς
τῆς οὐσίας τῶν κτιστῶν ὑπερέχουσα πάντων, καλεῖται
υπερούσιος, πλὴν ἐνούσιος πέλει καὶ ἐνυπόστατός ἐστιν,
ὑπὲρ οὐσίαν πᾶσαν, καὶ πρὸς ὑπόστασιν κτιστὴν
ἀσύγκριτός γε πάντη νοεῖται, ἔστιν ὅλη γὰρ ἀπερί-
γραφτος φύσει».²⁵*

Ἡ ἴδια ἀπόλυτη ὑπερβατικότης τοῦ Θεοῦ σὲ σχέση μὲ κάθε
δημιούργημα ἐκφράζεται μ' αὐτὰ τὰ λόγια:

*«Ὅλος τὰ σύμπαντα πληροὶ ὄλος ὢν ἔξω πάντων,
ὑπὲρ τὰ πάντα, δέσποτα, ὑπὲρ ἀρχὴν δὲ πᾶσαν, ὑπὲρ
οὐσίαν ἅπασαν, ὑπὲρ φύσεως φύσιν, ὑπὲρ αἰῶνας
ἅπαντας, ὑπὲρ φῶς ἅπαν, σῶτερ, ὑπὲρ οὐσίας νοερᾶς -
ἔργον γὰρ σὸν κάκειναι».²⁶*

Παρατηροῦμε ὅτι αὐτὸ τὸ Θεὸ τὸν ὑπερούσιο καὶ ὑπεράνω
πάντων ἐπικαλεῖται ὁ Ἅγιος Συμεών σ' αὐτὴ τὴν περικοπὴ, ὅπως
καὶ σ' αὐτὴν, πὸ παραθέσαμε πῶς πάνω,²⁷ ὡς Σωτῆρα. Εἶναι
αὐτὸ τὸ χριστιανικὸ παράδοξο, πὸ βρίσκεται στὸ ἐπίκεντρο τῆς
πνευματικότητος καὶ πὸ τὴ διακρίνει ριζικὰ ἀπὸ τὸ μυστικισμὸ
τοῦ Πλωτίνου. Ἡ ἐνανθρώπιση δὲ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἔκφραση
τοῦ χριστιανικοῦ αὐτοῦ παραδόξου:

«Αὐτὸς γὰρ ὑπερούσιος, ἄκτιστος ὢν τὸ πρόσθεν, σάρκα τε ἀνελάβετο καὶ κτιστός μοι ὠράθη».²⁸

Αὐτὴ ἡ «ὑπερούσιος οὐσία»²⁹ εἶναι τριαδική, καὶ ὁ Συμεὼν μιλάει πολὺ γιὰ τὴν τριαδικότητά της:

«Φῶς ὁ Πατὴρ, φῶς ὁ Υἱός, φῶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Βλέπε τί λέγεις, ἀδελφέ, βλέπε μὴ παρασφάλῃς! Ἐν γὰρ τὰ τρία φῶς εἰσιν, οὐ κεχωρισμένον, ἀλλ' ἠνωμένον ἐν τρισὶ προσώποις ἀσυγχύτως, Θεὸς γὰρ ἀδιαίρετος ὅλος ἐστὶ τῇ φύσει, καὶ τῇ οὐσίᾳ ἀληθῶς ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν... ὅλος γὰρ ἀπλοῦν φῶς καθορᾶται... τὰ τρία μίᾳ φύσιν γε, οὐσία καὶ Θεότης».³⁰

Σ' ἄλλη περίπτωση εἶναι τὸ ἀμετάβλητο τῆς τριαδικῆς οὐσίας, ποῦ ἐμφαίνεται:

«Ἦ Τριάς, ἡ κτίστης πάντων, ὧ Θεέ μου μόνη μόνω, ἀπερίγραπτε τῇ φύσει, ἀκατάληπτε τῇ δόξῃ, ἀνερμήνευτε τοῖς ἔργοις, ἀναλλοιώτε οὐσίᾳ!»³¹

Μερικὲς φορὲς ὁ Συμεὼν χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο «ὑπερούσιος», γιὰ νὰ ὑποδηλώσει τὸ ἄρρητο καὶ ἀκατάληπτο τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων:

«Ἐπὶ δὲ τῆς θείας καὶ ἀνυπάρκτου ὑποστάσεως καὶ ἀγεννήτου γεννήσεως καὶ ἀνυποστάτου ὑποστάσεως καὶ ὑπερουσίου οὐσιώσεως, ἢ τί ἕτερον εἶπω, οὐκ οἶδα... ἄφθεγκτα (γὰρ) πάντα καὶ ἄρρητα καὶ ἀκατανόητα τὰ τῆς θείας καὶ ὑπερουσίου φύσεως καὶ ἀνθρωπίνω νοῖ ἀκατάληπτα».³²

Ἡ λέξις «οὐσία» γιὰ τὸν Ἅγιο Συμεὼν ἔχει ἐπίσης μιὰ ἔννοια χριστολογικὴ ὅταν, πιστὸς στὰ δόγματα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, μιλάει γιὰ δυὸ φύσεις καὶ δυὸ «οὐσίεζ» τοῦ Χριστοῦ σὲ μιὰ ὑπόσταση.

«Εἷς οὖν Θεὸς ἐγὼ εἰμι, τέλειος ἄνθρωπός τε», λέει ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς στοὺς ὕμνους, «ὀλοτελής, ὀλόκληρος, σὰρξ, ψυχὴ, νοῦς καὶ λόγος· ἄνθρωπος ὅλος καὶ Θεὸς ἐν δυοῖ ταῖς οὐσίαις, διπλαῖς ὡσαύτως φύσεσι, διπλαῖς ταῖς ἐνεργείαις, διπλαῖς καὶ ταῖς θελήσεσιν ἐν μιᾷ ὑποστάσει, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος εἷς εἰμι τῆς Τριάδος».³³

Ἄλλοῦ ὁ Συμεὼν παροτρύνει τοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ μετανοήσουν,

«ἵνα γένησθε ὡς θεοὶ Θεοῦ ὅλην τὴν δόξαν ἔνδον ὑμῶν κατέχοντες ἐν δύο ταῖς οὐσίαις, διπλαῖς πάντως

*ταῖς φύσεσι, διπλαῖς ταῖς ἐνεργείαις, διπλοῖς καὶ τοῖς θελήμασι».*³⁴

Ἔτσι ἡ θέωση θά ἔταν ἡ πλήρης ἔνωση τῶν δύο οὐσιῶν μας, ψυχῆς καὶ σώματος, μὲ τὶς δύο οὐσίες τοῦ Χριστοῦ.

*«Θεὸς γὰρ γίνομαι... Ἡ ψυχὴ οὖν καὶ τὸ σῶμα,... ἐν ἐν οὐσίαις ταῖς δυσί· ταῦτα οὖν τὰ ἐν καὶ δύο τοῦ Χριστοῦ μεταλαμβάνοντα καὶ τοῦ αἵματος πίνοντα ἀμφοτέραις ταῖς οὐσίαις καὶ ταῖς φύσεσιν ὡσαύτως ἐνωθέντα τοῦ Θεοῦ μου γίνονται Θεὸς μεθεξέει».*³⁵

Μὲ ὅλο πού ὁ Ἅγιος Συμεὼν ἐπιμένει, ὅπως εἶδαμε, στὸ κεκρυμμένο καὶ ἀναλλοίωτο τοῦ χαρακτήρα τῆς Θείας οὐσίας, ὥστόσο κάνει λόγο καὶ γιὰ τὶς ἐκδηλώσεις της. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα γιὰ τὸ φῶς τῆς δόξας της:

*«Ἐλαμψας, ἐξέφανας φῶς τὸ τῆς δόξης, φῶς ἀπρόσιτον τῆς σῆς οὐσίας, σῶτερ, καὶ κατηύγασας ψυχὴν ἐσκοτισμένην».*³⁶

Ἡ οὐσία διακρίνεται ἀπὸ τὴ Θεία δύναμη:

*«Ἐπλασα τὸν χοῦν εἰς σῶμα, ἐνεφύσησα ψυχὴν τε, οὐκ ἐκ τῆς ἐμῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμῆς ἰσχύος».*³⁷

Ἡ ἐνότητά της (οὐσίας) ὅμως ἐπιβεβαιώνεται:

*«Θεῶ πάντων, ἐν Τριάδι ὑποστάσεων, μιᾷ τε προσκυνουμένῳ οὐσίᾳ!».*³⁸

Πολὸ συχνότερα ὁ Ἅγιος Συμεὼν ὀμιλεῖ γιὰ τὶς «ἐνέργειες» τῆς Θείας οὐσίας, χρησιμοποιοῦντας ἔτσι ἓνα ὄρο παραδοσιακὸ καὶ κλασσικὸ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου³⁹ κι ἀκόμα πολὺ πιὸ πρὶν, ἀφοῦ τὸν χρησιμοποιοεῖ ἤδη ὁ ἀπολογητὴς Ἀθηναγόρας,⁴⁰ πού ὥστόσο ἐγίνε πασίγνωστος μὲ τὸν Ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ. Ἔτσι ὁ Ἅγιος Συμεὼν λέγει πὼς αὐτὲς οἱ «ἐνέργειες» εἶναι ἀδύνατο νὰ γνωσθοῦν:

*«Πῶς τοῦ κτίστου τῶν ἀπάντων ὅλως φύσιν ἐρευνῆσαι, ἐνεργείας τούτου πάλιν πῶς μοι λέγεις ἐρμηνεύσαι!»*⁴¹

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Ἅγιος Συμεὼν ἐδῶ μιλάει ὄχι γιὰ τὴν οὐσία, μὰ γιὰ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ, σ' ἓνα ἄλλο ὅμως χωρίο ταυτίζει αὐτὲς τὶς δύο ἔννοιες:

«Οὐ (γὰρ) διίσταται τὰ σά,

*οὐ τέμνονται δὲ ὅλως,
ἀλλ' ἡ φύσις οὐσία σου
καὶ ἡ οὐσία φύσις».*⁴²

Ὡστόσο ὁ Ἅγιος διατηρεῖ, μέσα στὶς πιὸ ὑπιπετεῖς ὁράσεις του, τὴ διάκριση ἀνάμεσα στὴν οὐσία καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ:

*«Δίδου μοι βλέπειν τὸ πρόσωπόν σου, Λόγε,
καὶ ἀπολαύειν τοῦ ἀπορρήτου κάλλους
καὶ κατανοεῖν καὶ τρυφᾶν σου τῆς θεάς,
θεάς ἀρρήτου, θεάς τῆς ἀθεάτου,
θεάς τῆς φρικτῆς, ὅμως δίδου μοι λέγειν
τὰς ἐνεργείας αὐτῆς, οὐ τὴν οὐσίαν!»*⁴³

Γιὰ νὰ μαστε ἀκριβεῖς, πρέπει νὰ σημειώσουμε πὼς ἡ διάκριση ἐδῶ γίνεται μᾶλλον ἀνάμεσα στὴν οὐσία καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ, ἢ διαφορὰ ὅμως δὲν φαίνεται σημαντική, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ τὴ θεά αὐτοῦ τούτου τοῦ Λόγου. Ὁ Ἅγιος Συμεὼν ἐξηγεῖ τὸ γιατί εἶναι ἀδύνατο νὰ δεῖ κανεὶς τὴν οὐσία μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὑπερούσιος. Δοκιμάζει ὁ ἅγιος τὴν ἀνταύγεια, τὴν ἀντίλαμψη τῆς Θείας δόξας, σὰν ἓνα φῶς ἀπλό, ποὺ ἐνώνεται μαζί του:

*«Ὑπὲρ φύσιν γάρ, ὑπὲρ οὐσίαν πᾶσαν
ἦς ὅλος αὐτός, ὁ Θεός μου καὶ κτίστης.
Ἡ δὲ ἀπαυγὴ τῆς δόξης σου τῆς θείας
φῶς ἀπλοῦν ἡμῖν, φῶς γλυκὺ καθοράται,
φῶς ἀποκαλύπτεται, φῶς συνενοῦται
ὄλον, ὧς οἶμαι, ὄλοις ἡμῖν σοῖς δούλοις,
φῶς πνευματικῶς βλεπόμενον, μακρόθεν,
φῶς ἐντὸς ἡμῶν εὐρισκόμενον αἴφνης».*⁴⁴

Στὰ «Ἠθικά» του (πραγματεῖες ἠθικῆς) ὁ Ἅγιος Συμεὼν πάει ἀκόμα πιὸ πέρα. Ἔτσι, μιλῶντας γιὰ τὸ μυστήριο τῆς Ἀναστάσεως καὶ βεβαιώνοντας ὅτι τὸ μυστήριο τοῦτο πραγματώθηκε μέσα σὲ κάθε ἓναν ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀλλοτινῶν καιρῶν καὶ ὅτι πραγματῶνεται ἀδιάκοπα ἴσαμε τώρα,⁴⁵ λέγει:

*«Λαμβάνοντες γὰρ τὸ τοῦ Δεσπότη ἡμῶν καὶ Θεοῦ
Πνεῦμα, συμμετοχοὶ αὐτοῦ τῆς Θεότητος καὶ τῆς οὐσίας
γινόμεθα· ἐσθίοντες δὲ τὴν παναμώμητον αὐτοῦ σάρκα,
τὰ θεῖα λέγω μυστήρια, σύσσωμοι αὐτοῦ καὶ συγγενεῖς
ἐν ἀληθείᾳ ὀλοκλήρως γινόμεθα».*⁴⁶

Ἡ μέθεξι στή Θεία οὐσία συνδέεται ἐδῶ μὲ τὴ Θεία Εὐχαριστία καὶ τὴ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ χωρίο ἐξάλλου δὲν εἶναι παρὰ μόνο μιὰ παράφραση τῆς φράσεως «*θείας κοινωνοὶ φύσεως*» τῆς Β΄ ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου. Στους στίχους ὡστόσο, πὸ ἀκολουθοῦν, ὁ Ἅγιος Συμεὼν μειώνει κάπως τὴν ἔκταση καὶ τὴ σπουδαιότητα αὐτῆς τῆς μεθέξεως, ἐπιμένοντας πὼς πρόκειται γιὰ μιὰ κατὰ χάριν ἐξομοίωση πρὸς τὸ Θεό:

*«Τοῦτο (δὲ) γινόμενοι, ὅμοιοι αὐτῷ τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ καὶ Δεσπότη ἡμῶν κατὰ χάριν γινόμεθα, ἀνακαινιζόμενοι καὶ ἀνανεούμενοι τὴν ψυχὴν, ἀφθαρτοποιούμενοί τε καὶ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντες ἐξανιστάμενοι, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν ὅμοιον ἡμῖν γενέσθαι καταξιώσαντα βλέποντες καὶ βλέπομενοι ὑπ' αὐτοῦ οἱ ἀξιοθέντες ὅμοιοι γενέσθαι αὐτῷ, ὡς εἴ τις ἀπὸ μακρόθεν πρόσωπον φίλου αὐτοῦ καθορᾷ καὶ διαλέγεται αὐτῷ καὶ προσομιλεῖ καὶ φωνῆς ἀκούει αὐτοῦ».*⁴⁷

Ἄρα δὲν πρόκειται κατὰ κανένα τρόπο γιὰ οὐσιαστικὴ ταύτιση μὲ τὸ Θεό, ἀλλὰ γιὰ κοινωνία «ἀπὸ μακρόθεν», μολοντί πραγματικὴ καὶ ἐμπερικλείουσα ὅλο μας τὸ εἶναι.

* * *

Προτοῦ συνεχίσουμε πάρα πέρα αὐτὴ τὴ μελέτη πάνω στὴ θεία οὐσία κατὰ τὸν Ἅγιο Συμεὼν τὸ Νέο Θεολόγο, θὰ πρέπει νὰ σταθοῦμε στὴ χρῆση, πὸ κάνει τοῦ ὄρου «*Θεία οὐσία*» ὑπὸ τὴ μορφή τῶν ἐκφράσεων «*κατ' οὐσίαν*» καὶ «*τῇ οὐσίᾳ*».

Ἡ φράση «*κατ' οὐσίαν*» ἔχει πρῶτα μιὰ τριαδολογικὴ ἐφαρμογή, στὴν ὁποία ἔχει περίπου τὴν ἔννοια τοῦ «*ὁμοούσιου*», τοῦ «*αὐθεντικοῦ*», τοῦ «*πραγματικοῦ*». Ἔτσι, γιὰ νὰ προσδιορίσει τὸν Πατέρα, λέει: «*Ἔστι (γὰρ) ἀγέννητος τὸ κατ' οὐσίαν*»,⁴⁸ θέλοντας νὰ πεῖ πὼς ἡ ὑποστατικὴ φύση ἢ ιδιότητα τοῦ Πατρὸς δὲν εἶναι κάτι τὸ «*περιστασιακὸ*» ἢ «*συμβεβηκός*», ἀλλὰ ἀνήκει σ' αὐτὸ τοῦτο τὸ εἶναι Του ἢ, μιλῶντας γιὰ τὸν Υἱό, γιὰ νὰ ὑποδηλώσει τὴν ἰσότητά Του πρὸς τὸν Πατέρα, λέει:

*«Θεὸς τῷ Πατρὶ ἴσος καὶ κατ' οὐσίαν
καὶ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ ἐξουσίαν
καὶ κατὰ μορφήν ὄντως καὶ κατ' ἰδέαν
καὶ κατὰ χρόνον Πατρὸς οὐδέπω δίχα».*⁴⁹

Παρατηροῦμε ὅτι τὸ «*κατ' οὐσίαν*» διακρίνεται ἐδῶ ἀπὸ τὸ «*κατὰ ἐξουσίαν*» κτλ. Χρησιμοποιεῖ ἀκόμα τὴ φράση «*κατ' οὐσίαν*», γιὰ νὰ ἐκφράσει τὸν αὐθεντικὰ Θεῖο χαρακτήρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος:

*«Πάντα γινώσκον καὶ πληροῦν,
Θεὸς ὄν κατ' οὐσίαν»,⁵⁰*

ἢ γιὰ νὰ σημάνει τὸν οὐσιώδη χαρακτῆρα τῶν Θείων ἰδιοτήτων:
*«Πῶς δὲ αἶγλη γίνῃ σὺ καὶ φλόξ μοι καθορᾶσαι
καὶ φλέγεις ὕλην, ἄυλος ὑπάρχων κατ' οὐσίαν.»⁵¹*

Στὴν ἐρώτηση αὐτῆ τοῦ Συμεὼν ἀποκρίνεται ὁ Χριστός:
*«Ἐγὼ τῇ φύσει ἄφραστος, ἀχώρητος ὑπάρχω,
ἀνευδεής, ἀπρόσιτος, ἀόρατος τοῖς πᾶσιν,
ἀναφής, ἀψηλάφητος, ἀτρεπτος τὴν οὐσίαν.»⁵²*

Μ' αὐτῆ τῇ συσσώρευση οὐσιωδῶν ἀποφατικῶν χαρακτηρισμῶν ὁ Ἅγιος Συμεὼν δείχνει τὸ μεγαλεῖο τοῦ χριστιανικοῦ μυστηρίου, τὸ πῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος Θεός, ὁ ἀόρατος καὶ ἀναλλοίωτος, *«καθορᾶται»* ἢ γίνεται ὁρατός, φλέγει τὴν ψυχὴ μας καὶ ἐνώνεται μὲ τὴν οὐσία της.⁵³ Ἡ ἀπόλυτη ὑπερβατικότης Του ἐπαναβεβαιώνεται μὲ τοὺς ὄρους, ποὺ ἀκολουθοῦν:

*«(Τὸ Θεῖον πῦρ) ἄληπτον ὑπάρχει,
ἄκτιστον, ἀόρατόν γε,
ἔξω πάντων τῶν κτισμάτων,
τῶν ἐνύλων καὶ ἀύλων,
τούτων πάντων ἔστιν ἔξω
κατὰ φύσιν, κατ' οὐσίαν,
ναὶ δὴ, καὶ κατ' ἐξουσίαν.»⁵⁴*

Ἄλλοῦ ὁ Ἅγιος Συμεὼν λέγει ὅτι ἡ δημιουργὸς φύση τοῦ Θεοῦ ἢ ἡ σοφία Του βρίσκεται ἔξω ἀπ' ὅλα καὶ συγχρόνως εἶναι παρούσα *«κατ' οὐσίαν»* παντοῦ:

*«Οὐδαμῶς τι τῶν ἀπάντων
ἢ δημιουργὸς τῶν ὄλων ἔστιν
φύσις Θεία καὶ σοφία,
οὐδ' ἐν πᾶσι (πῶς γὰρ ἔσται
τὸ οὐδὲν ὑπάρχον πάντων,
αἴτιον δὲ ὄν τῶν πάντων);
πανταχοῦ ἔστι κ' ἐν πᾶσι
καὶ πληροῖ τὰ πάντα ὅλως
κατ' οὐσίαν, κατὰ φύσιν,
καθ' ὑπόστασιν ὡσαύτως.»⁵⁵*

Αὐτὸ δὲ τὸ παράδοξο τοῦ *«κατ' οὐσίαν»* ἀοράτου Θεοῦ καὶ ὁρατοῦ στοὺς ἀγίους τὸ ἐξηγεῖ μὲ τὴν ἀντίθεση τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀκτίνων του:

«Καθορᾶται γὰρ ἀξίους·

*οὐχ ὁράται δὲ ὁ πλήρης,
ἀλλ' ὁράται ἀοράτως,
ὡς ἀκτίς ἡλίου μόνη,
καὶ ληπτὸς αὐτοῖς τυγχάνει,
ἄληπτος ὢν κατ' οὐσίαν.
Ἡ ἀκτίς μὲν καθοράται,
ἥλιος τυφλοὶ δὲ μᾶλλον,
καὶ ἀκτίς αὐτοῦ ληπτὴ σοι».⁵⁶*

Τέλος ἡ ψυχὴ, καθὼς δημιουργήθηκε κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἔχει καὶ τὶς δυνάμεις τῆς «κατ' οὐσίαν»·
*«οὕτως οὖν καὶ ἡ ψυχὴ μου
κατ' εἰκόνα τούτου ἔστι,
νοῦν γὰρ ἔχουσα καὶ λόγον
φέρει ταῦτα κατ' οὐσίαν
ἄτμητα, ἀσύγχυτά τε,
ὁμοούσια ὡσαύτως».⁵⁷*

Βλέπουμε ὅτι ἐδῶ χρησιμοποιοῦνται οἱ ἴδιες ἐκφράσεις -«κατ' οὐσίαν» καὶ «ὁμοούσιος»- μ' ἓναν τρόπο πού 'ναι ὁ ἴδιος γιὰ τὴν Ἁγία Τριάδα καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ, πὸ εἶναι εἰκόνα Τῆς, χωρὶς νὰ φωτίζεται ἡ ριζικὴ, ἡ ὀλοσχερῆς διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Πρωτοτύπου, πὸ εἶναι ἄκτιστο, καὶ τῆς κτιστῆς εἰκόνας Του. Ἄλλωστε πολλοὶ εἶναι οἱ Πατέρες τῆς ἀρχαιότητος, πὸ ἔκαναν τὸ ἴδιο, γιὰ νὰ φωτίσουν τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος.⁵⁸ Ἄλλ' αὐτό, πὸ ἐνδιαφέρει ἐδῶ τὸν Ἅγιο Συμεών, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ Τριαδικὸ δόγμα, ἀλλὰ ἡ φανέρωση τῆς Θείας εἰκόνας μέσα στὴν ψυχὴ μέσῳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ὅσο γιὰ τὴν ἔκφραση «τῆ οὐσία» τὴ συναντᾶει κανεὶς συχνὰ στὸν Ἅγιο Συμεών, ὅταν ὑποδηλώνεται τὸ ἀπόλυτα ἀδύνατο τοῦ νὰ γίνῃ ὁρατὸς ἢ προσιτὸς ὁ Θεός, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἐμποδίζει -κι αὐτὸ εἶναι τὸ παράδοξο- τὸ νὰ ἐνώνεται ὁ Θεὸς ἀληθινὰ μ' ἐμᾶς.

Λέει ὁ Ἅγιος Συμεών:

*«Εἰ γὰρ ἀόρατος αὐτοῖς (τοῖς ἀγγέλοις) ὑπάρχεις τῆ οὐσία,
τῆ φύσει τε ἀπροσιτος, ἐμοὶ δὲ καθοράσαι,
πάντως καὶ τῆ τῆς φύσεώς σου μίγνυσαι μοι οὐσία·
οὐ γὰρ διίστασαι τὰ σά, οὐ τέμνονται δὲ ὅλως,
ἀλλ' ἡ φύσις οὐσία σου καὶ ἡ οὐσία φύσις».⁵⁹*

Αὐτὴ τὴν ὑπεροχὴ τῆς οὐσιώδους μεθέξεως στὸ Θεό, πὸ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι σὲ σχέσιν μὲ τοὺς ἀγγέλους, ὁ Ἅγιος Συμεών τὴν στηρίζει στὴν εὐχαριστιακὴ κοινωνία:

*«Τῆς οὖν σαρκός σου μετασχών, τῆς φύσεως μετέχω
καὶ τῆς οὐσίας ἀληθῶς τῆς σῆς μεταλαμβάνω,
συγκοινωνὸς θεότητος, ἀλλὰ καὶ κληρονόμος
γινόμενος ἐν σώματι, μείζων τῶν ἀσωμάτων
ὑπολαμβάνω, γίνομαι υἱὸς Θεοῦ, ὡς εἶπας,
οὐ πρὸς ἀγγέλους, πρὸς ἡμᾶς, δέ, θεοὺς οὕτω καλέσας·
Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες».⁶⁰*

Αὐτὸ εἶναι τὸ κείμενο τοῦ Ἁγίου Συμεῶν, ὅπου ἡ μέθεξις στὴ Θεία οὐσία στὴν κοινωμία τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων ἐπιβεβαιώνεται κατὰ σαφέστατο τρόπο. Θὰ δοῦμε ὡστόσο ὅτι ἀλλοῦ ὁ Ἅγιος Συμεῶν, θέλοντας νὰ ἐκφραστεῖ μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια καὶ ὡς θεολόγος, περιορίζει αἰσθητὰ αὐτὴ τὴ βεβαίωση. Ἔτσι, μολονότι βεβαιώνει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας κατ' οὐσίαν, διερωτᾶται ἂν ὁ ὅρος αὐτὸς μπορεῖ ἀληθινὰ νὰ ἔχει ἐφαρμογὴ στὸ Θεό, ἀφοῦ Αὐτὸς εἶναι ὑπερούσιος:

*«Ὁ ἄνω ὢν σὺν Πατρὶ καὶ μεθ' ἡμῶν τυγχάνων
οὐχ, ὡς τινες λογίζονται, τῇ ἐνεργείᾳ μόνῃ,
οὐδ' ὡς νομίζουσι πολλοί, τῷ θελήματι μόνῳ,
οὐδὲ δυνάμει μόνῃ σου, ἀλλὰ καὶ τῇ οὐσίᾳ,
εἶπερ οὐσίαν ἐπὶ σοὶ τολμητέον τοῦ λέγειν
ἢ ἐννοεῖν, ἀθάνατε, ὑπερούσιε μόνε!».⁶¹*

Βλέπουμε πῶς ὁ Ἅγιος Συμεῶν διατηρεῖ ἐδῶ τὴ διάκριση μεταξὺ τῆς παρουσίας «τῇ οὐσίᾳ» καὶ τῆς παρουσίας «τῇ ἐνεργείᾳ» κι ὅτι αὐτὸ πὸν ἀρνεῖται εἶναι ἡ «ἐνεργείᾳ μόνῃ» παρουσία ὅπως καὶ ἡ παρουσία «τῇ οὐσίᾳ» μόνο. Ἄλλοῦ ὁ Ἅγιος Συμεῶν μιλάει γιὰ τέτοια ἔνωση τοῦ Θείου πυρὸς μὲ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τῆς ψυχῆς πὸν τὰ δύο γίνονται ἓνα:

*«Τότε μίγνυται αὐτῇ ἀμίκτως
καὶ ἐνοῦται ἀπορρήτως,
ἐνουσίως τῇ οὐσίᾳ
ταύτης ὅλον ὅλη πάντως*

.....

.....

*καί, τὸ πῶς εἰπεῖν οὐκ ἔχω,
γίνονται εἰς ἓν τὰ δύο,
ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ κτίστου
καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὁ κτίστης».⁶²*

Αὐτὴ ἡ ἄφατη ἔνωση, μεῖξις ἄμικτη, πὸν ὁ Ἅγιος Συμεῶν δυσκολεύεται νὰ περιγράψει, ἐκτείνεται καὶ στὸ σῶμα:

«Θαῦμα ξένον γε, ἢ σὰρξ μου,
τῆς ψυχῆς λέγω οὐσίαν,
ναὶ δὴ, καὶ τοῦ σώματός μου,
δόξης θείας μετασχόντα
αἴγλην ἀπαστράπτειν θείαν».⁶³

Εἶναι γὰρ μέθεξι τοῦ σώματος στὴ Θεία δόξα, ποὺ πρόκειται ἐδῶ.

Μπροστὰ σ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἄρρητες πραγματικότητες, προσπαθώντας ὡστόσο νὰ συλλάβει τὸ μυστήριον τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ μὲ ὄρους θεολογικούς, ὁ Ἅγιος Συμεὼν διατυπώνει τὶς ἀμήχανες ἀπορίες του μ' αὐτὰ τὰ λόγια:

«Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, Πάτερ, Υἱὲ καὶ Πνεῦμα,
σὺ τῇ μορφῇ ἀνείδεος, παγκαλῆς δὲ τῇ Θεία,
τῷ ἀμηχάνῳ κάλλει σου ἀμαυρῶν πᾶσαν θεάν,
ᾠραῖος ὑπὲρ ὄρασιν, ὑπέρκεισαι γὰρ πάντων.
Ἄποσος ἐν ποσότητι, ὀρώμενος, οἷς βούλει,
οὐσία ὑπερούσιος, ἄγνωστος καὶ ἀγγέλους·
ὅτι γὰρ εἷς, γινώσκοντες ἐκ τῶν ἐνεργειῶν σου,
ἐπεὶ αὐτὸν ἠνόμασας Θεόν, τὸν ὄντως ὄντα,
τοῦτο οὐσίαν λέγομεν, ὑπόστασιν καλοῦμεν·
τὸ γὰρ μὴ ὄν, ἀνούσιον ὄν, ἀνυπόστατον πέλει,
καὶ διὰ τοῦτο τολμηρῶς ἐνούσιον καλοῦμεν,
ἐνυπόστατον λέγομεν, ὄν οὐδεὶς ποτε εἶδε,
τὸν τρισυπόστατον Θεόν, ἀναρχον μίαν.
Ἄλλως δὲ πῶς τολμήσωμεν οὐσίαν σε καλέσαι
ἢ ὑποστάσεις ἐπὶ σοῦ τρεῖς μεριστὰς δοξάσαι;».⁶⁴

Καὶ συνεχίζει ὁ Ἅγιος, ὑπογραμμίζοντας τὴν ἀγνωσία τοῦ Θεοῦ (τὸ ἀδύνατον τῆς γνώσεώς Του):

«Καὶ πῶς κτιστὸς νοήσει σου τῆς ὑπάρξεως τρόπον
ἢ τῆς γεννήσεως τοῦ σοῦ Υἱοῦ, Θεοῦ καὶ λόγου,
εἴτε τῆς ἐκπορεύσεως Πνεύματός σου τοῦ Θείου,
ἵνα καὶ ἐνωσίν σου γνῶ καὶ χωρισμὸν κατίδη,
καὶ ἀκριβῶς οὐσίας σου τὸ εἶδος καταμάθῃ;
Οὐδεὶς οὐδέπω εἶδέ σου τούτων τι, ὥνπερ εἶπον.
Οὐ γὰρ ἐνδέχεται Θεὸν ἄλλον φύσει γενέσθαι,
ἵνα καὶ φύσεως τῆς σῆς ἐρευνῆσαι ἰσχύσῃ
οὐσίαν, εἶδος καὶ μορφήν, ὑπόστασιν ὡσαύτως,
ἀλλ' εἴ αὐτὸς ἐν σεαυτῷ, μόνος Τριάς Θεὸς εἶ,
.....

σὲ δέ, ὁποῖος, ποταπὸς τῆ οὐσία τυγχάνεις
ἢ πῶς ἅπαξ ἐγέννησας καὶ γεννᾷς ἀεννάως

.....

καὶ σοῦ (τοῦ Πατρὸς) ἐκπορευόμενον ἔχεις τὸ Θεῖον Πνεῦμα,
πάντα γινῶσκον καὶ πληροῦν, Θεὸς ὃν κατ' οὐσίαν

.....

Οὐδεὶς δ' ἀγγέλων εἶδε σου, οὐδεὶς ποτε ἀνθρώπων
τὴν ὑπαρξιν ἢ ἔγνωκε, καὶ γὰρ ἄκτιστος πέλεις». ⁶⁵

Τέλος στὸν Ἀ΄ ὕμνο του, ὅπου περιγράφει λεπτομερῶς τὴ
μυστικὴ του ἐμπειρία, ὅπως καὶ τὴν ἀδυναμία του νὰ τὴν ἐκφράσει
μὲ λόγια, ὁ Ἅγιος Συμεὼν βεβαιώνει μὲ σαφήνεια ὅτι πρόκειται
γιὰ μιὰ ὄραση ἢ ὄπτασία ὄχι κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ μέθεξιν.
Γράφει λοιπὸν καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀναρωτιέται:

«Τί τὸ φρικτὸν μυστήριον, ὃ ἐν ἐμοὶ τελεῖται;
Λόγος ἐκφράζειν οὐδαμῶς ἰσχύει, οὐδὲ γράφειν
ἢ χεῖρ μου ἢ ταλαίπωρος εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν
τοῦ ὄντος ὑπὲρ ἔπαινον, τοῦ ὄντος ὑπὲρ λόγον.
Εἰ γὰρ τὰ νῦν τελούμενα ἐν ἐμοὶ τῷ ἀσώτῳ
ἄρρητα ἀνεκκάλητα πέλουσι, πῶς ἐκεῖνος,
ὁ τῶν τοιούτων παροχεὺς καὶ ποιητής, εἶπέ μοι,
ἔπαινον χρήζει παρ' ἡμῶν ἢ δόξαν προσλαβέσθαι;

.....

Ἐν τούτῳ καὶ ἡ γλῶσσά μου ἐξαπορεῖ ρημάτων
καὶ τὰ τελούμενα ὁ νοῦς ὄρα, οὐχ ἐρμηνεύει·
βλέπει καὶ βούλεται εἰπεῖν καὶ λόγον οὐχ εὐρίσκει·
ἀόρατα γὰρ καθορᾷ, ἀνεῖδεα εἰς ἅπαν,
ἀπλᾶ, πάντη ἀσύνθετα, ἄπειρα τῷ μεγέθει». ⁶⁶

Ὡστόσο προσπαθεῖ νὰ κατανοήσῃ:

«Οὔτε ἀρχὴν γὰρ καθορᾷ, οὐ τέλος ὅλως βλέπει,
μέσῃν δὲ πάντη ἀγνοεῖ· καὶ πῶς εἶπη, τί βλέπει;
Ἀνακεφαλαιούμενον ὅλον, δοκῶ, ὁράται·
οὐ τῆ οὐσία πάντως δέ, ἀλλὰ τῆ μετουσίας». ⁶⁷

Γιὰ νὰ κάνει πρὸς κατανοητὴ αὐτὴ τὴν κατὰ μέθεξιν ὄραση, ὁ
Ἅγιος Συμεὼν καταφεύγει στὴν ὁμοιότητα τοῦ ὑλικοῦ πυρός:

«Ἐκ τοῦ πυρὸς ἀνάπτεις γὰρ καὶ πῦρ ὅλον λαμβάνεις,
κάκεινο μένει ἄτμητον, ἀνέκλειπτον ὡς πρῶην,
πλὴν τὸ μεταδιδόμενον χωρίζεται τοῦ πρώτου
καὶ εἰς λαμπάδας γίνεται πολλάς· σωματικὸν γάρ.
Ἐκεῖνο δὲ πνευματικόν, ἀμέριστον ὑπάρχον,

*καὶ παντελῶς ἀχώριστον καὶ ἄτμητον ὑπάρχει·
οὐ γὰρ μεταδιδόμενον εἰς πολλὰ διαιρεῖται,
ἀλλὰ καὶ μένει ἄτμητον καὶ ἐν ἐμοὶ ὑπάρχει».⁶⁸*

Κι ὕστερα ἀκολουθεῖ ἡ συγκεκριμένη μυστικὴ περιγραφή τῆς Θείας φανερώσεως:

*«Ἐξανατέλλει ἐν ἐμοί, ἔνδοθεν τῆς ταλαίνης
καρδίας μου ὡς ἥλιος ἢ ὡς δίσκος ἡλίου,
σφαιροειδῆς δεικνύμενος, φωτοειδῆς, ὡς φλόξ γάρ.
Οὐκ οἶδα, καθὼς εἴρηται, τί εἶπω περὶ τούτου,
καὶ ἤθελον τοῦ σιωπᾶν (εἶθε καὶ ἐδυνάμην!)».⁶⁹*

Στὸν Ν' (πεντηκοστὸ) ὕμνο ἡ κοινωνία μὲ τὸ Θεό, ὄχι κατ' οὐσίαν ἀλλὰ κατὰ μέθεξιν, κηρύσσεται ὡς σημεῖο τῆς ὀρθοδοξίας. Λέει, ὡσὰν ἀπὸ μέρους τοῦ Χριστοῦ:

*«(Εἰ) συνεῖναι γάρ με τοῖς ἀγίοις ἀκούεις,
αὐτὸν ὅλον με οὐσία, ἐν αἰσθήσει⁷⁰
θεωρία τε, ἀλλὰ καὶ μετουσία,
σὺν τῷ Πατρὶ μου καὶ Πνεύματι τῷ θείῳ
καὶ ἐπαναπαύεσθαι σαφῶς ἐν τούτοις».⁷¹*

.....

*Εἰ δ' ἐν γνώσει, πράξει τε καὶ θεωρία
Θεὸς ἄνθρωπος ἐχρημάτισεν ὅλος,
ὅλον με Θεὸν τῇ Θεοῦ κοινωνία
ἐν αἰσθήσει καὶ γνώσει, οὐχὶ οὐσία, μετουσία δὲ
γενέσθαι πάντως χρή φρονεῖν ὀρθοδόξως».⁷²*

Εἶναι δύσκολο νὰ εἶναι κανεὶς πιὸ κατηγορηματικός: "Ὅτι καὶ νὰ μπορεῖ νὰ λέει ὁ Ἅγιος Συμεὼν ἀλλοῦ,⁷³ ἐδῶ βεβαιώνει ὅτι ἡ θέωση πραγματοποιεῖται ὄχι κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ μέθεξιν. Κι αὐτὴ ἡ βεβαίωση ἀποκτάει μιὰ ἰδιαίτερη σημασία, ἀφοῦ ὁ Ἅγιος Συμεὼν τὴν καθιστᾷ δοκιμὴ καὶ ἔλεγχος ὀρθοδοξίας. Στὸν ἴδιο ὡστόσο ὕμνο, συνεχίζοντας τὶς ἐξομολογήσεις του καὶ τοὺς μυστικοὺς καὶ θεολογικοὺς του στοχασμούς, ὁ Ἅγιος Συμεὼν ὁμολογεῖ ὅτι ἡ αὐτὴ Θεία οὐσία ἀποκαλύπτεται καὶ καθορᾶται μέσα μας, καὶ μᾶς διαπερνᾷ πέρα ὡς πέρα. Μετὰ πού θά ἔχεις ἀκολουθήσει τὸ Χριστὸ στὴν ὁδὸ τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν παθῶν Του,

*«Καὶ τότε ἴδεις φῶς λαμπρότατον φαῖνον,
ἀέρι ψυχῆς πάμπαν λελευκασμένῳ,
αὐλῶς τὴν αὐλὸν σαφῶς οὐσίαν
ὄλην δι' ὅλου ὄντως διῖκνουμένην».⁷⁷*

Δὲν ὑπάρχει ἀντίφαση σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ βάθος καὶ τὴν οὐσία ἀνάμεσα στὰ τελευταῖα αὐτὰ ἀποσπάσματα, ἀφοῦ ἡ «οὐσία» διαχέεται μέσα στὴν ψυχὴ, σὰν φῶς, δηλαδὴ μέσα σὲ μιὰ ἐκδήλωσή της καὶ ὄχι ὅπως εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἢ, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Ἅγιος Συμεὼν «κατ' οὐσίαν». Ὁ τελευταῖος αὐτὸς ὅρος ἔχει στὸν Ἅγιο Συμεὼν μιὰ ἰδιαίτερα ἰσχυρὴ ἔννοια.

Πρέπει τώρα, γιὰ νὰ συμπληρώσουμε τὴ μελέτη μας, νὰ ἐξετάσουμε ἓνα ὄρο, προερχόμενο ἀπὸ τὴ λέξη «οὐσία», τὸν ὄρο «οὐσιωδῶς». Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸς αὐτὸς ὁ ὄρος γιὰ τὸν Ἅγιο Συμεὼν, πρὸ πάντων στὰ «*θεολογικὰ καὶ πρακτικὰ*» του, ὅπου ἀπαντᾶται συχνά. Μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, κατὰ ἓνα τρόπο γενικό, ὅτι ὁ Ἅγιος μὲ τὸ ἐπίρρημα αὐτὸ («οὐσιωδῶς») θέλει νὰ ἐκφράσει τὴν πραγματικότητά τῆς ἐνώσεως τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεό, ὅπως καὶ τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο αὐτὴ πραγματοποιεῖται. Ἔτσι εἶναι, πὸ τὸ χρησιμοποιεῖ, γιὰ νὰ δηλώσει τὴ συμμετοχὴ μας στὴ Θεότητα, πὸ εἶναι καρπὸς τῆς ἐνσαρκώσεως, τῆς ἐνανθρωπήσεως, πὸ εἶναι μὲ τὴ σειρά της ἡ ἐκδήλωση τῆς Θείας ἀγάπης:

*«Ἡ (δὲ) ἀγάπη αὕτη, εἴτ' οὖν ἡ κεφαλὴ πασῶν τῶν ἀρετῶν, ἐστὶν ὁ Χριστὸς καὶ Θεός, ὃς διὰ τοῦτο κατήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, μεταλαβὼν τῆς ἡμετέρας γεώδους σαρκός, ἵνα μεταδῶ τῆς αὐτοῦ θεότητος οὐσιωδῶς ἡμῖν καί, πνευματικὸς ἡμᾶς ἐργασάμενος καὶ ἀφθάρτους ἀποτελέσας, εἰς οὐρανοὺς ἀνενέγκῃ».*⁷⁵

Σὲ μιὰ ἄλλη περικοπὴ ὁ Ἅγιος Συμεὼν μιλάει γιὰ τὸ πῦρ τῆς Θεότητος, πὸ πυρπολεῖ τὴν ψυχὴ μας καὶ καταφλέγει καὶ ἐκμηδενίζει, σὰν ξηρόκλαδα, τὰ πάθη της:

*«Ἐπὰν δὲ ταῦτα ἐξαναλωθῇ καὶ ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία μόνῃ χωρὶς πάθους ἐναπομείνῃ, τότε οὐσιωδῶς καὶ αὐτῇ ἐνοῦται τὸ θεῖον καὶ ἄϋλον πῦρ· καὶ εὐθὺς ἀνάπτεται καὶ διαυγάζεται καὶ μεταλαμβάνει, ὡσπερ ὁ κλίβανος, τοῦ αἰσθητοῦ τούτου πυρός· οὕτω καὶ τὸ σῶμα, τοῦ θεοῦ καὶ ἀρρήτου φωτός, καὶ αὐτό, πῦρ κατὰ μέθεξιν γίνεται».*⁷⁶

Ἡ λέξη «οὐσιωδῶς» σ' αὐτὰ τὰ κείμενα σημαίνει μιὰ πραγματικὴ καὶ βαθεῖα μέθεξη τῆς «οὐσίας» τῆς ψυχῆς μας στὴ θεότητα, πὸ μεταμορφώνει ὅλο μας τὸ εἶναι, ὅπως τὸ λέει κι ὁ ἴδιος ὁ Ἅγιος Συμεὼν: «(Αὕτη ἐστὶν) ἡ μετουσία καὶ μέθεξις τῆς θεότητος αὐτοῦ,

δι' ἧς ἐνούμεθα τῷ Θεῷ». ⁷⁷ Εἶναι μυστήριο μέγα, πὺ προξενεῖ τὴν κατάπληξη τοῦ Ἁγίου:

*«Πῶς Θεὸς τῶν πάντων ἔξω,
τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ φύσει,
τῇ δυνάμει καὶ τῇ δόξῃ,
πανταχοῦ δὲ πῶς κ' ἐν πᾶσι,
κατ' ἐξαίρετον δὲ τούτων
ἐνοικεῖ ἐν τοῖς ἀγίοις
καὶ σκηνεῖ γνωστῶς ἐν τούτοις
καὶ οὐσιωδῶς ὁ πάμπαν
ὑπερούσιος ὑπάρχων;».* ⁷⁸

Αὐτὴ ἡ συνειδητὴ, ἐν ἐπιγνώσει πραγματοποιουμένη Θεία ἐνοίκηση καὶ ἡ θεὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι μιὰ ἀληθινὴ ἔνωση μὲ τὸ Θεό.

«Ὅποτε (γὰρ) αὐτῷ ἐκείνῳ οὐσιωδῶς τῷ Θεῷ ἐνωθῶσι καὶ τῆς ἐκείνου θεάς καὶ μεθεξέως ἀξιοθῶσιν, οὐκέτι τῇ εἰκόνι τῶν ποιημάτων, οὐδὲ τῇ σκιᾷ τῶν ὀρωμένων ἐμπαθῶς ἢ προσπαθῶς ἢ σχετικῶς προσανέχουσι. Τῆς διανοίας γὰρ αὐτῶν ἐν τοῖς ὑπὲρ αἰσθησιν ἐμφιλοχωρούσης καὶ οἶονεὶ ἀνακιρναμένης καὶ λαμπρότητα θείας φύσεως μεταμφιεννυμένης, οὐκέτι τὴν αἰσθησιν πρὸς τὰ ὀρώμενα καθὰ καὶ πρότερον κέκτηνται.» ⁷⁹

Ἐδῶ ἡ ἔνωση, ἡ «οὐσιωδῶς» τελουμένη, συναρτᾶται μὲ τὸ γεγονὸς τῆς περιβολῆς τοῦ φωτὸς τῆς Θείας φύσεως.

Σὲ μιὰ ἄλλη σειρά κειμένων εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, πὺ ἐνεργεῖ μέσα μας «οὐσιωδῶς». Ἔτσι, ἐλέγχοντας ἐκείνους πὺ «ἀγνοοῦσι τῆς παντελοῦς καθάρσεως τὸ ἡδύ τε καὶ χαρίεν», ὁ Ἅγιος Συμεὼν λέει πῶς αὐτοὶ

«(μᾶλλον δὲ) ἀπιστοῦσι καὶ ἀδύνατον εἶναι ἑαυτοὺς πείθουσι τὸ καθαρεῦσαι ἄνθρωπον τελείως ἀπὸ παθῶν καὶ ὅλον οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῷ δέξασθαι τὸν Παράκλητον.» ⁸⁰

Μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς ἡ λέξη «οὐσιωδῶς» χαρακτηρίζει ἐδῶ μιὰ πλήρη καὶ συνειδητὴ ἐνοίκηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἄλλοῦ ἡ παρουσία αὐτῆ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος «οὐσιωδῶς» ταυτίζεται μὲ τὴν «ἐνέργειά» Του, κι αὐτὸ γεννάει τὴ σκέψη πῶς δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ ἐνοίκηση, πὺ τελεῖται «κατ' οὐσίαν»:

«Ὁ πόθος δὲ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια τυγχάνει

*μᾶλλον δι' αὐτοῦ οὐσιωδῶς ἐστὶν ἡ παρουσία,
ἐνυποστάσεως ἐν ἐμοὶ φῶς ἐντὸς ὄρωμένη
τὸ φῶς δ' ἀσύγκριτόν ἐστιν, ὅλον ἀφθεγκτον πέλει».⁸¹*

Σὲ μιὰ ἄλλη ὁμως περικοπή, ἐκείνο πὺ ὑπογραμμίζεται εἶναι μᾶλλον τὸ γεγονός ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο εἶναι ἓνα ἀγαθὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ κατὰ συνέπεια ὅλα τὰ ἀγαθὰ, πὺ Αὐτὸ παρέχει, τὰ παρέχει οὐσιωδῶς.

*«(Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον), οὐκ ἐξῶθεν ταῦτα
συνεπαγόμενον, ἀλλ' αὐτὸ ἐκείνο ὑπάρχον πᾶν ὅτιοῦν
καὶ ἐστὶν ἀγαθόν», λέει ὁ Ἅγιος σὲ μιὰ προσευχή του
πρὸς τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, «ἐν οἷς γὰρ ἐγκατοικήσεις,
ἔχουσιν οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτοῖς τὸ πᾶν ἀγαθόν».⁸²*

Ἐδῶ εἶναι μᾶλλον ἡ ἀυθεντικότης καὶ ἡ πληρότης τῶν δωρεῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως καὶ ἡ πραγματικότης τῆς ἀποκτήσεως των, πὺ τονίζονται καὶ προτάσσονται. Μιὰ ἄλλη φορὰ πάλι αὐτὴ ἡ ἔνωση μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐξετάζεται μέσα σ' ἓνα γενικὸ Τριαδικὸ πλαίσιο σὲ σχέση μὲ τὸν τριμερῆ χαρακτήρα τῆς δομῆς τοῦ ἀνθρώπου.

*«Ὡ τοῦ θαύματος», ἀναφωνεῖ ὁ Ἅγιος Συμεὼν, «ὅτι
ἄνθρωπος Θεῷ ἐνοῦται πνευματικῶς τε καὶ σωματικῶς,
εἴπερ οὐ χωρίζεται τοῦ νοῦ ἢ ψυχῆς, οὐδὲ τῆς ψυχῆς τὸ
σῶμα, ἀλλὰ τῇ οὐσιωδῶς ἐνώσει γίνεται τρισυπόστατος
κατὰ χάριν καὶ ὁ ἄνθρωπος, εἷς θέσει Θεός».⁸³*

Παρ' ὅλα αὐτά, εἶναι ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Κυρίου, πὺ παραμένει ἡ βάση τῆς ἐνώσεως τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν ἄνθρωπο. Εἶναι αὐτὴ ἡ ἐνανθρώπηση, πὺ καθιστᾷ τὴν ἔνωση τούτη δυνατὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, ἔτσι πὺ, πρὶν τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ, ἀποκλειόταν νὰ ἐνωθεῖ ὁ Θεὸς μὲ τὸν ἄνθρωπο «οὐσιωδῶς». Ἀκολουθῶντας τὰ βήματα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ,⁸⁴ ὁ Ἅγιος Συμεὼν λέει στοὺς ὕμνους του ὅτι ὁ Θεὸς

«ἐλάλει (γὰρ) τὸ πρότερον

(δηλαδὴ πρὶν τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Κυρίου)

διὰ Πνεύματος Θείου

καὶ ἐνεργεῖα τῇ αὐτοῦ θαύματα ἐποίει,

οὐσιωδῶς δὲ οὐδαμῶς τινι Θεὸς ἠνώθη

πρὸ τοῦ γενέσθαι ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν καὶ Θεόν μου.

Λαβὼν γὰρ σῶμα δέδωκεν αὐτοῦ Πνεῦμα τὸ Θεῖον,

οὐσιωδῶς ἐνοῦται δὲ δι' αὐτοῦ πιστοῖς πᾶσι

καὶ γίνεται ἀχώριστος ἡ ἔνωσις ἡ τούτων».⁸⁵

Ἡ ἔνωση αὐτὴ πραγματώθηκε πρῶτα «ἐν γαστρὶ» τῆς Παρθένου Μαρίας, τῆς Παναγίας Θεομήτορος, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐνσαρκώθηκε καὶ γεννήθηκε ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός, ὅλοι δὲ οἱ πιστοὶ γίνονται συμμέτοχοι αὐτῆς τῆς ἐνώσεως διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ Θεία ὑπόστασις ἐνώνεται μὲ τὴν ἀνθρώπινη οὐσία. Ὁ Θεός, γράφει ὁ Ἅγιος Συμεών,

*«ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ἐψυχωμένην σάρκα λαβών... ἤνωσε τῇ ἑαυτοῦ ἀκαταλήπτῳ καὶ ἀπροσίτῳ Θεότητι, μᾶλλον δὲ τῇ ἡμετέρα οὐσίᾳ ὅλην τῆς θεότητος αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν ἐνώσας οὐσιωδῶς, ἀμίκτως τε μίξας αὐτὴν ἐκείνη, τὴν ἀνθρωπίνην τῇ ἑαυτοῦ, ὠκοδόμησε ταύτην εἰς ναὸν ἅγιον ἑαυτῷ καὶ ἀναλλοιώτως καὶ ἀτρέπτως αὐτὸς ὁ τοῦ Ἀδὰμ ποιητῆς τέλειος ἐγένετο ἄνθρωπος».*⁸⁶

Τὸ δὲ γεγονὸς αὐτῆς τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως μέσα στὴν Παναγία Παρθένο Μαρία ἐκφράζεται ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ἅγιο Συμεών μὲ τὴν ἴδια λέξη, τὴ λέξη «οὐσιωδῶς»:

*«Πρώτη ἢ Θεοτόκος Μαρία ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου εὐαγγελίζεται καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ βουλήν ἀπαγγελθεῖσαν πιστεύει καὶ πείθεται... Καὶ οὕτως τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον οὐσιωδῶς ἐν ἑαυτῇ ὑπεδέξατο πρώτη, τὴν ψυχὴν αὐτῆς δηλαδὴ τοῦ αἰωνίου ἐκείνου θανάτου ἐκλυτρωσάμενον».*⁸⁷

Τὴ στιγμὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ λαμβάνει

*«Πνεῦμα οὐσιωδῶς Θεοῦ, ἵνα ὡσπερ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ ἢ γυνὴ γέγονε καὶ πάντες ἄνθρωποι θνητοὶ ἐξ αὐτῆς, οὕτω καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ Χριστὸς ὁ Θεὸς γένηται καὶ ἐξ αὐτοῦ πάντες ἀθάνατοι χρηματίσωσι».*⁸⁸

Καὶ συμπεραίνει ὁ ἅγιος:

*«Τοιγαροῦν ἔλαβε σάρκα ὁ Θεὸς Λόγος ἐκ τῆς ἀγνῆς Θεοτόκου καὶ δέδωκεν ἀντ' αὐτῆς οὐ σάρκα, ἀλλὰ Πνεῦμα οὐσιωδῶς ἅγιον».*⁸⁹

Ὅπως βλέπουμε, σ' αὐτὰ τὰ χωρία γιὰ τὴν ἐνανθρώπησις ὁ ἅγιος Συμεών ἐκφράζει μὲ τὸν ἴδιο ὄρο τὴν πραγματικότητα τῆς θεανθρωπίνης ἐνώσεως μέσα στὸ Χριστό, τὴν πληρότητα τῆς καθόδου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν Παρθένο Μαρία, ὅπως καὶ τὸ γεγονὸς τῆς γεννήσεως τοῦ Λόγου ἐντός μας, ἂν καὶ μὲ τὴ σημαντικὴ διαφορὰ ὅτι ἡ γέννησις αὐτὴ δὲν εἶναι σωματικὴ, ὅπως τὴν ἐνσάρκωση-ἐνανθρώπησις τοῦ Λόγου:

«Συλλαμβάνομεν οὖν αὐτόν», λέγει, «οὐχὶ σωματικῶς, ὡς ἡ Παρθένος καὶ Θεοτόκος τοῦτον συνέλαβεν, ἀλλὰ πνευματικῶς μὲν, οὐσιωδῶς δέ· καὶ ἔχομεν αὐτὸν ἐκεῖνον, ὃν καὶ ἡ ἄγνη Παρθένος συνέλαβεν, ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν».⁹⁰

Ἐδῶ εἶναι ἡ ταυτότης τοῦ Χριστοῦ, πού ὑπογραμμίζεται μετὰ τὴν λέξιν «οὐσιωδῶς», τοῦ Χριστοῦ, πού γεννήθηκε σωματικῶς ἀπὸ τὴν Παρθένο Μαρία καὶ συνελήφθη πνευματικῶς μέσα μας. Ἡ αὐθεντικότης αὐτῆ τῆς μορφώσεως τοῦ Χριστοῦ μέσα μας ἐκδηλώνεται γιὰ τὸν ἅγιο Συμεῶν μετὰ τὸν ἐνσυνείδητο χαρακτήρα της, καὶ τὴ διακρίνει ἀπὸ τὰ ἀπατηλὰ φαντάσματα. Τὴν ἐξηγεῖ δὲ ὁ ἅγιος μετὰ ἓνα παράδειγμα:

«Οἶον τὸ φῶς τῆς λαμπάδος ἔνδοθεν ἐν τῷ κατόπτρῳ δείκνυται, οὐκ ἐν φαντάσματι ἀνυποστάτῳ καθάπερ ἐκεῖνός ἐστιν, ἀλλ' ἐν φωτὶ ἐνυποστάτῳ καὶ οὐσιωδῶς δεικνύμενον, ἐν μορφῇ ἀμόρφῳ καὶ ἐν ἀνιδέῳ ἰδέᾳ ἀοράτως ὁρώμενον καὶ ἀκατανοήτως κατανοούμενον».⁹¹

Ἡ ἀκατανοησία καὶ ἀκόμα καὶ τὸ ἀπρόσιτο τοῦ Θεοῦ βεβαιώνονται παράδοξα ἀπὸ τὸν ἅγιο Συμεῶν ταυτόχρονα μετὰ μιὰ μέθεξιν σ' Ἐκεῖνον «οὐσιωδῶς».

Τέλος, μιλώντας ὁ ἅγιος Συμεῶν γιὰ τὴ Θεία Μετάληψη, περιγράφει τὸ μυστήριον τῆς κοινωνίας μας στὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου, χρησιμοποιοῦντας τὸ ἴδιο ἐπίρρημα, δηλαδὴ τὴ λέξιν «οὐσιωδῶς». Γράφει λοιπόν:

*«Τὴν σὴν οὐσιωδῶς μοι σάρκα
κατηξίωσας καὶ κρατεῖν καὶ ἐσθίειν
καὶ τὸ αἷμά σου τὸ πανάγιον πίνειν».⁹²*

Εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ ἅγιος Συμεῶν θέλει ἐδῶ νὰ ἐκφράσει τὴν αὐθεντικότητα τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας. Τὸ ἴδιο καὶ στὴν ἐπόμενη περικοπή, ὅπου ἐμμένει ἐπίσης στὴν αὐθεντικότητα καὶ τὴν πραγματικότητα τῆς θεώσεώς μας, πού μᾶς παρέχεται μετὰ τὴ Θεία Μετάληψη.

*«Ἄνθρωπός εἰμι τῇ φύσει,
Θεὸς δὲ τῇ χάριτι.
Ὅρα ποίαν χάριν λέγω
ἔνωσιν τὴν μετ' ἐκείνου
αἰσθητῶς καὶ νοερῶς τε,
οὐσιωδῶς καὶ πνευματικῶς τε!
Ἀλλὰ τὴν μὲν νοερὰν ἐξεῖπον*

ἔνωσίν σοι διαφόρως
καὶ ποικίλως, αἰσθητὴν δὲ
τὴν τῶν μυστηρίων λέγω.
Καθαρθεῖς γὰρ μετανοία
καὶ τοῖς τῶν δακρύων ρεῖθροις,
σώματος τεθεωμένου
ὡς Θεοῦ μεταλαμβάνων,
Θεὸς κἀγὼ γίνομαι
τῇ ἐνώσει τῇ ἀφράστῳ.
Ὅρα τὸ μυστήριον!
Ἡ ψυχὴ οὖν καὶ τὸ σῶμα,

.....

τοῦ Χριστοῦ μεταλαμβάντα
καὶ τοῦ αἵματος πίνοντα

.....

γίνονται Θεὸς μεθέξει,
ὁμωνύμως τε καλοῦνται
τῷ ὀνόματι ἐκείνου,
οὗ οὐσιωδῶς μετέσχον».⁹³

* * *

Ἄν προσπαθήσουμε νὰ συνοψίσουμε τὴ μελέτη μας πάνω στὴ θεία οὐσία, ὅπως αὐτὴ παρουσιάζεται στὰ ἔργα τοῦ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, μποροῦμε νὰ βεβαιώσουμε πῶς, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὴν κτιστὴ οὐσία, δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὸν Ἅγιο Συμεὼν γιὰ ἓνα θεωρητικὸ καὶ συστηματικὸ δόγμα περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῶν ιδιοτήτων της μαζί μὲ ὅλα τὰ προβλήματα, πὸ ἐγείρει (ἀπλότης τοῦ Θεοῦ κτλ.), τὸ ὁποῖο θὰ ἐπεξεργαζόταν χάριν τοῦ ἐνδιαφέροντος, πὸ αὐτὸ θὰ παρουσίαζε καθ' ἑαυτὸ ἀπὸ θεολογικὴ ἄποψη, ἀλλὰ μᾶλλον πρόκειται γιὰ παρατηρήσεις καὶ διαπιστώσεις σύντομες καὶ διάσπαρτες σχεδὸν παντοῦ καὶ πὸ κίνητρό τους εἶχαν μιὰ ζωτικὴ ἀνάγκη τοῦ νὰ ἐκφραστεῖ σχετικὰ μὲ τὴ μυστικὴ του ἐμπειρία, νὰ κατανοήσῃ τὰ σχετικὰ μὲ τὰ δεδομένα καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὸ ἀνέκφραστο. Ἄλλωστε κάθε εἶδους θεωρητικὴ ἔρευνα τῆς Θείας οὐσίας θὰ ἔταν στὰ μάτια τοῦ βλασφημίας καὶ θράσος. Ὡς δευτερεῦον κίνητρο τῶν θεολογικῶν ἀναπτύξεων, στὶς ὁποῖες προέβη ὁ Ἅγιος Συμεὼν σχετικὰ μὲ τὴν «οὐσία», θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ὑποδείξῃ τὴν ἀνάγκη τοῦ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πνευματικότητά του ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀντιπάλων του, πὸ τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ αἵρεση. Ὑστερα

-κι αὐτὸ ἀπορρέει ἀπ' αὐτό, ποὺ μόλις παρατηροῦμε- τοῦ Ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου τοῦ λείπει μιὰ αὐστηρή, ἄκαμπτη καὶ συνεπὴς ὁρολογία καὶ μιὰ λογικὴ ἀνάπτυξη τῶν ἐπιχειρημάτων. Κάτι ἄλλο ἀκόμα· μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ ἀνάμεσα στὶς περὶ Οὐσίας διαπιστώσεις του ἀντιφάσεις καὶ διαφορές, τοῦλάχιστο καταφανεῖς, ποὺ κατ' ἀρχὰς μᾶς συγχύζουν. Ἔτσι συχνὰ ὀμιλεῖ μ' ἓνα πνεῦμα ἀπόλυτα ἀποφατικό,⁹⁴ γιὰ τὴν πλήρη ἀγνωσία (περὶ) τοῦ Θεοῦ⁹⁵ κι ἄλλοῦ λέει ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζεται μ' ἓναν τρόπο συνειδητό.⁹⁶ Μερικὲς φορὲς μιλάει γιὰ τὴ Θεία «οὐσία» κι ἄλλοῦ ἀρνεῖται ὅτι αὐτὸς ὁ ὅρος μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τὸ Θεό.⁹⁷ Λέγει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ὄνομα,⁹⁸ ἀλλὰ Τὸν ἀποκαλεῖ «Σωτῆρα»,⁹⁹ τὴν δὲ οὐσία Του τὴν ὀνομάζει «ἀγάπη».¹⁰⁰ Εἶναι ὀρατὸς καὶ συγχρόνως ἀόρατος.¹⁰¹ Διαβεβαιώνει περὶ τῆς ἀπλότητος τοῦ Θεοῦ, ταυτίζει τὴ φύση Του καὶ τὴν οὐσία Του¹⁰² καὶ λέγει ὅτι στὸ Θεὸ δὲν ὑπάρχουν διαιρέσεις,¹⁰³ ἀλλὰ κάνει ἐκεῖ διάκριση ἀνάμεσα στὴν οὐσία καὶ τὴν ἰσχύν,¹⁰⁴ τὴ δύναμη καὶ τέλος τὴν ἐνέργεια.¹⁰⁵ Μερικὲς φορὲς βεβαιώνει γιὰ τὸ ἀδύνατο τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὄχι μονάχα κατὰ τὴν οὐσίαν,¹⁰⁶ ἀλλὰ καὶ κατὰ τὶς ἐνέργειές Του, τὶς ὁποῖες ὀνομάζει ἀγνωστες καὶ ἀνερμήνευτες.¹⁰⁷

Ὡστόσο πιὸ συχνά, μολονότι ἐπιμένει στὸ κρύφιο τοῦ χαρακτήρα καὶ τὸ ἀδύνατο τῆς γνώσεως τῆς οὐσίας, λέγει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὀρατὸς κατὰ τὶς ἐνέργειες κι ὅτι ἔχουμε θεὰ τῶν ἀκτίνων ἐνὸς ἡλίου, ποῦ ἔναι ἀπρόσιτος λόγω τῆς λάμψεώς του.¹⁰⁸ Σὲ ὀρισμένους περικοπὲς προχωρεῖ ἀκόμα πιὸ πέρα, λέγοντας ὅτι μετέχουμε τοῦ Θεοῦ οὐσιωδῶς¹⁰⁹ καὶ ὅτι γινόμαστε ἀκόμα καὶ μέτοχοι τῆς φύσεώς Του καὶ τῆς οὐσίας Του μέσα στὸ μυστήριο ἰδιαίτερα τῆς Θείας Μεταλήψεως.¹¹⁰ Λέγει μάλιστα σὲ μιὰ περίπτωση ὅτι μπορούμε νὰ ἔχουμε τὴ θεὰ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ.¹¹¹ Σ' ἄλλα ὅμως χωρὶα ἀρνεῖται κατηγορηματικὰ ὅτι μπορούμε νὰ ἐνωθοῦμε μὲ τὸ Θεὸ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ μόνο κατὰ μέθεξιν («Ὁὺ τῆ οὐσία, ἀλλὰ τῆ μετουσία») καὶ -κάτι ποὺ εἶναι σημαντικὸ- θεωρεῖ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὡς σημεῖο ὀρθοδοξίας.¹¹²

Χωρὶς νὰ θέλουμε νὰ βιάσουμε τὰ πράγματα καὶ νὰ παρουσιάσουμε τὸν Ἅγιο Συμεῶν, ὡς ἓνα συστηματικὸ θεολόγο, πιστεύουμε ὡστόσο ὅτι μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ πραγματικὲς ἀντιφάσεις καὶ ὅτι ὁ Ἅγιος Συμεῶν ὁ Νεὸς Θεολόγος δὲν εἶναι διόλου ἓνα ἀδύνατο καὶ ἀσταθὲς πνεῦμα, ἄνθρωπος ἀνίκανος νὰ διανοεῖται μὲ συνέπεια, ἀλλὰ ὅτι οἱ περισσότερες «ἀντιφάσεις» του ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὸ παράδοξο καὶ

ἀντιφατικὸν χαρακτῆρα τοῦ χριστιανικοῦ μυστηρίου, πὸ καθιστᾶ τόσο δυσχερῆ, ἂν μὴ ἀδύνατη, τὴ διατύπωσίν του σὲ γλῶσσα λογικὴ καὶ συνεπῆ, πρὸ πάντων, ἂν προσεγγίζουμε αὐτὸ τὸ μυστήριον κατὰ τρόπο συγκεκριμένον καὶ ὑπαρξιακόν, ὅπως συνέβαινε μὲ τὸν Ἅγιον Συμεῶν. Αὐτὸ ἀληθεύει ἰδιαίτερα, ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν ὑπερβατικότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν παρουσία Του μέσα μας. Αὐτό, πὸν ἤθελε νὰ ἐκφράσει ὁ Ἅγιος Συμεῶν ὁ Νέος Θεολόγος μ' αὐτὲς τὶς ιδέες περὶ «οὐσίας» καὶ «ὑπερουσίας» ἢ μὲ ἐκφράσεις, ὅπως εἶναι τὸ «κατ' οὐσίαν» καὶ «οὐσιωδῶς», εἶναι ἡ ἐσχάτη πραγματικότης καὶ ἀλήθεια τῆς μυστικῆς του θεᾶς καὶ τῆς ἐνώσεώς του μὲ τὸ Θεόν, ὁ ὁποῖος, μολονότι ἐνώνεται μαζί μας «οὐσιωδῶς», παραμένει Θεὸς «ὑπερουσίος» καὶ ἀπρόσιτος καθ' ἑαυτόν. Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ὁ Ἅγιος Συμεῶν ἀκολουθεῖ ἐδῶ μὲ τὴν ἔνταση καὶ τὸ μυστικὸν ρεαλισμό, πὸν τοῦ προσιδιάζουν, τὸ μεγάλο ρεῦμα τῆς ἐλληνικῆς καὶ βυζαντινῆς πατερικῆς πνευματικότητος, πὸν διήκει ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀρχαίους χρόνους ἴσαμε τὸν Ἅγιον Γρηγόριον Παλαμᾶ. Εἶναι ἐκδηλοῦν ὅτι δὲν ἔχει τὴν αὐστηρότητα τῆς ὀρολογίας τοῦ τελευταίου αὐτοῦ Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι συχνὰ διαφορετικὴ· μπορεῖ ἐπίσης νὰ βρεῖς κανεὶς στὰ ἔργα του διατυπώσεις ἀντίθετες πρὸς τὸ δόγμα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ (ὅπως, γιὰ παράδειγμα, ἐκεῖνες πὸν ἀναφέρονται στὴ μέθεξι στὴ Θεῖα οὐσία), αὐτὲς ὅμως οἱ διατυπώσεις «διορθώνονται» ἀπὸ ἄλλες, πὸν ἐκφράζονται κατὰ τρόπο κατηγορηματικὸν στὸ ὄνομα τῆς ὀρθοδοξίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη τὰ κεντρικὰ θέματα τῆς παλαμικῆς καὶ ἀντιπαλαμικῆς πολεμικῆς (ἀπλότης τοῦ Θεοῦ, χαρακτῆρας τῶν ἐντὸς Του διακρίσεων, φύση τοῦ Θεωρίου φωτὸς κτλ.) δὲν ἀποτελοῦσαν προβλήματα τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἁγίου Συμεῶν, καὶ ὁ Ἅγιος δὲν τὰ θίγει παρὰ μονάχα ὡς ἐν παρόδῳ. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ, πὸν βρίσκεται στὴ βάση τῆς πνευματικότητος τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, δὲν ἀναφέρεται στὰ αὐθεντικὰ κείμενα τοῦ Ἁγίου Συμεῶν. Παρ' ὅλα αὐτὰ, μ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἐπιφυλάξεις, ὁ Ἅγιος Συμεῶν ὁ Νέος Θεολόγος μὲ τὴν ὑπαρξιακὴν του διδασκαλίαν γιὰ τὴν κεκρυμμένη «οὐσία» τοῦ Θεοῦ καὶ τὶς ἀκτῖνες τῆς δόξας Του, πὸν μᾶς φωτίζουν, εἶναι πολὺ πλησιέστερα στὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶ, παρὰ στοὺς ἀντιπάλους του.

(*) Περιοδ. «Ὁρθόδοξη Μαρτυρία» Κύπρου, ἀριθ. 45/Χειμῶνας 1995, σελ. 60-77. Ἡ πιὸ πάνω μελέτη δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ «Messenger de l' Exarcat du Patriarche Russe en Europe Occidentale» (Revue Trimestrielle) No. 75-76 / Juillet - Décembre 1971, Paris 1971. Μετάφραση: Χαράλαμπος Ἀσσιώτης, Θεολόγος, Ἐρευνητής.

1. Ἴδ. σσ. 980-988 τοῦ λεξικοῦ.

2. Ἡ σχεδὸν συμπληρωθεῖσα κριτικὴ ἐκδοσὴ τῶν ἔργων τοῦ Ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου (949-1022), ποὺ πραγματοποιεῖται ἀπὸ τὸ 1957 στὶς Ἐκδόσεις Sources Chrétiennes, ἐπιτρέπει γιὰ πρώτη φορὰ μιὰ ἀκριβὴ μελέτη τῆς ὀρολογίας τοῦ Ἁγίου Συμεῶν καὶ τῆς θεολογικῆς τῶν ὄρων ἐννοίας. Στὴν παρούσα μας μελέτη εἶχαμε ὑπόψη τὸ σύνολο τῶν αὐθεντικῶν ἔργων του, εἰδικὰ δὲ τὶς «Κατηχήσεις» του, τόμ. 1-3 (Sources Chrétiennes 96. 104. 113), τὴν «Εὐχαριστία» του (S.C. 113), τὰ «Θεολογικὰ καὶ Ἠθικὰ Κεφάλαιά» του, τόμ. 1 καὶ 2 (S.C. 122. 129), καὶ τοὺς «Ὑμνους» του, τόμ. 1 καὶ 2 (S.C. 156 καὶ 174). Ὅσο γιὰ τὰ ἀκόμη ἀνέκδοτα ἔργα του, τοὺς «Ὑμνους», τόμ. 3 καὶ τὶς Ἐπιστολές, μπορέσαμε νὰ τὰ συμβουλευτοῦμε καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε, ἐνῶς βρισκόνταν ὑπὸ τὴ μορφή τυπογραφικοῦ δοκιμίου, χάρις στὴν καλωσύνη τῶν ἐκδοτῶν τους.

3. Ἴδ. τὴν ὁμιλία μας στὸ Ε' Συνέδριο Πατερικῶν Σπουδῶν τῆς Ὁξφόρδης τὸ 1967 πάνω στὸ θέμα «Τὸ πρόβλημα τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ: Οὐσία καὶ ἐνέργεια παρὰ τῷ Ἁγίῳ Βασιλείῳ», ποὺ δημοσιεύθηκε στὰ Ρωσικὰ στὸ περιοδικὸ «Messenger de l' Exarchat du Patriarche Russe en Europe Occidentale», 61 τὸ 1988, σσ. 48-55.

4. Ὑμνοι, 15-69.

5. «Τὸ πρόβλημα τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως...», σ. 48.

6. Ὑμνοι, 21.122.124.

7. Ὑμνοι, 16.1-2.

8. Ὑμνοι, 20.236.237.

9. Ὑμνοι, 22.205.207.

10. Ὑμνοι, 30.263.267.

11. Ὑμνοι, 24.25.28.

12. Ὑμνοι, 28.150.153.

13. Ὑμνοι, 42.113.117.

14. Ὑμνοι, 51.71.74.

15. Πρβλ.: «Ὅθεν καὶ οὗτοι οὐδὲ τῆς γῆς, ἦν καταπατοῦσι, τὴν φύσιν, ἥτις ἐστίν, ἐπιστάμενοι, αὐτὴν ἐμβατεύειν τὴν θείαν τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων ἀλαζονεύονται». (PG 29, 541C).

16. Θεολογικά, 2.32.47.54-55.

17. Θεολογικά, 2.55.62.

18. Ὅμοιες φράσεις βρίσκουμε στὸν κατὰ Εὐνομίου Λόγο τοῦ Ἁγίου Βασιλείου Α', 14 (PG 29.544BC).

19. Ὑμνοι, 55.132-136.

20. Ὑμνοι, 13.37-40.

21. Ὑμνοι, 13.11-16.

22. Ὑμνοι, 52.13.

23. Ἴδ. Lampe, A Patristic Greek Lexicon, στήλη 1441, λῆμμα «ὑπερούσιος».

24. Ὕμνοι, 47.37-42.
25. Ὕμνοι, 52.21-26.
26. Ὕμνοι, 15.65-69.
27. Παραπομπή ἀρ. 25.
28. Ὕμνοι, 52.46-47.
29. Ὕμνοι, 44.10.
30. Ὕμνοι, 33.1-12.
31. Ὕμνοι, 23.1-6.
32. Θεολογικά 1.65-68. 79-81.
33. Ὕμνοι, 32.09-104.
34. Ὕμνοι, 13.18-21.
35. Ὕμνοι, 30.471-484.
36. Ὕμνοι, 21.1-3.
37. Ὕμνοι, 53.90-93.
38. Ὕμνοι, 44.6-8.
39. Βασιλείου, Ἐπιστολή 2.34-1, (PG, 32.869AB).
40. Ἀθηναγόρα, Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, 1 (PG 6.976A).
41. Ὕμνοι, 23.174-177.
42. Ὕμνοι, 7.28-29.
43. Ὕμνοι, 24.6-11.
44. Ὕμνοι, 24.12-19.
45. Ἠθικὰ Α΄, 3.80-82.
46. Ἠθικὰ Α΄, 3.82-86.
47. Ἠθικὰ Α΄, 3.90-98.
48. Ὕμνοι, 21.203.
49. Ὕμνοι, 21.231-234.
50. Ὕμνοι, 31.58.
51. Ὕμνοι, 22.33-34.
52. Ὕμνοι, 22.50-52.
53. Ἰδ. παραπομπή 51.
54. Ὕμνοι, 30.18-32.
55. Ὕμνοι, 23.185-194.
56. Ὕμνοι, 23.230-238.
57. Ὕμνοι, 44.43-48.
58. Γιὰ παράδειγμα ἰδ. Γρηγορίου Νύσσης, Περὶ τοῦ τί ἐστὶ τό, «κατ' εἰκόνα...» (PG 44.1340C).
59. Ὕμνοι, 7.25-29.
60. Ὕμνοι, 7.30-36.
61. Ὕμνοι, 47.31-41.
62. Ὕμνοι, 30.156-165.
63. Ὕμνοι, 30.263-267.
64. Ὕμνοι, 31.1-15.
65. Ὕμνοι, 31.33-64.
66. Ὕμνοι, 1.1-8 21-25.
67. Ὕμνοι, 1.26-29.
68. Ὕμνοι, 1.30-37.
69. Ὕμνοι, 1.38-42.

70. Γιὰ τὴν παρόμοια λέξη «αἰσθητῶς» ἰδ. S.C. «Cathechese» IV Introduction, σ.σ. 151-154.
71. Ὑμνοι, 50.56-60.
72. Ὑμνοι, 50.198-202.
73. Ἰδ. παραπομπές 59 καὶ 60.
74. Ὑμνοι, 50.238-241.
75. Ἠθικά, 4.548-554.
76. Ἠθικά, 7.532-537.
77. Ἠθικά, 4.555-557.
78. Ὑμνοι, 29.162-170.
79. Ἠθικά, 4.917-924.
80. Ἠθικά, 9.352-355.
81. Ὑμνοι, 52.3-6.
82. Θεολογικά, 3.66-69.
83. Κατηχήσεις, 15.72-77.
84. Γρηγόριος Ναζιανζηνός, 41.11 (PG 36.444C).
85. Ὑμνοι, 51.136-142.
86. Ἠθικά, 1.3.9-18.
87. Ἠθικά, 2.7.126-132.
88. Ἠθικά, 2.7.153-157.
89. Ἠθικά, 2.7.210-212.
90. Ἠθικά, 1.10.17-20.
91. Ἠθικά, 10.885-889.
92. Ὑμνοι, 20.58-60.
93. Ὑμνοι, 30.457-487.
94. Ἰδ. παραπομπή 32.
95. Ἰδ. παραπομπή 25.
96. Ἰδ. παραπομπή 78.
97. Ἰδ. παραπομπή 24.
98. Ἰδ. παραπομπή 24.
99. Ἰδ. παραπομπές 24 καὶ 26.
100. Ἰδ. παραπομπή 22.
101. Ἰδ. παραπομπή 43.
102. Ἰδ. παραπομπή 42.
103. Ἰδ. παραπομπές 52 καὶ 66.
104. Ἰδ. παραπομπή 37.
105. Ἰδ. παραπομπή 43.
106. Ἰδ. παραπομπή 65.
107. Ἰδ. παραπομπή 41.
108. Ἰδ. παραπομπή 56.
109. Ἰδ. παραπομπή 75.
110. Ἰδ. παραπομπές 46 καὶ 77.
111. Ἰδ. παραπομπή 74.
112. Ἰδ. παραπομπή 72.